

Klaus A J Riederer
Lokkikuja 1 A 9
00200 Helsinki
Puh 09 692 5315
GSM 041 441 1516
Email klaus.riederer@kar.fi

Kuvavalmistus: www.kar.fi
Oma valokuva- ja äänitaide: www.kar.fi/Valokuvataide
Tiede & ääniteknikka: www.kar.fi/KARAaudio

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin
Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto
Puh (09) 16004
email: opmkirjaamo@minedu.fi

Kuinka vastata kuvataiteen kulttuuriviennin haasteisiin (tapaus Frame)

Tiivistelmä

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee tukea suoraan kuvataiteen ja muidenkin taiteenalojen kulttuurivientiä. Toiminnan tulee olla tasapuolista, avointa ja riippumatonta taidelaitoksista, -seuroista sekä muista instituutioista. Rahallisesta tuesta päättävä taho ei saa vaikuttaa taiteen sisältöön eikä se saa toimia taidenäyttelyiden järjestäjänä, mutta sen tulee järjestää tiedotustilaisuuksia, seminaareja jne., joissa tuen saajien velvollisuutena on toimia sisällöntuottajina. Näyttelyvaihtoa tulee tukea järjestämällä kokonaisvaltaista palvelua rahdittamisen, vakuuttamisen ja oheismateriaalin tuottamisen saralla. Kulttuurin viennin tulee olla vastavuoroista mm. residenssiohjelmien kautta. Tietoa ja kokemuksia tulee vaihtaa aktiivisesti ylläpidettävässä sähköisessä tietopankissa ja tekemällä läheistä yhteistyötä alan eri toimijoiden kautta. Synnergiaa tulee hakea hyvin rakennetusta yritys yhteistyöstä.

Arvoisa kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin,

pyynnöstänne tuon julki oman näkemykseni kuinka vastata nyky(kuva)taiteen kulttuuriviennin haasteisiin, ts. kuinka käsitellä Näyttelyvaihtokeskus FRAME:n kohtaloa. Keskityn tässä pääosin (nyky)kuvataiteeseen, mutta toki ehdotukseni ovat sovellettavissa myös muillekin taidealoille. Tosin jos FRAME:n seuraajan toimialaa laajennetaan merkittävästi, tulee sen resurssija tarkistaa vastaaviksi.

Otan asiaan kantaa riippumattomana yksityisenä asiasta kiinnostuneena ja huolestuneena tahona. Olen väitellyt äänitutkija, (taide)valokuvaaja ja yrittäjä. Minulla ei ole loppututkintoa taiteesta, vaikka olenkin pitänyt useita kymmeniä omia valokuvataidenäyttelyitä. En ole koskaan hakenut enkä saanut tukea Näyttelyvaihtokeskus FRAME:sta, tosin taide- ja tiedeapurahoja olen saanut jonkin verran. Hain myös tänä talvena Nykytaiteen museo Kiasman museonjohtajan virkaan kuopuksena ja mustana hevosenä. Olen myös ainoa (ja kutsuttu) kaupallisen puolen edustaja Opetus- ja kulttuuriministeriöltäkin tukea saannessa Digiwiki -hankkeessa.

Näyttelyvaihtokeskus FRAME:n seuraaja

Näyttelyvaihtokeskus FRAME on saavuttanut historiansa aikana paljon näkyvyyttä maailma, ja niinpä tätä jo de facto brändiä ei mielestäni kannata lopettaa sinänsä eikä sen nimestä (täysin) luopua. Sen sijaan ehdotan, että sen toimintaa muutetaan merkittävästi.

Ehdotan, että Näyttelyvaihtokeskus FRAMEN korvaa FRAME2, joka toimii suoraan ja 100 %:sesti Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa, valtion laitoksena.

Toiminnan painopisteet

FRAME2:n toiminnan painopisteet tulee olla seuraavat:

1. Taiteilijoiden ja taiteilijaryhmien kansainvälisen toiminnan tuki
2. Kansainväliset residenssiohjelmat
3. Suomalaisen nykykuvataiteen tietokeskus (tiedon keruu ja välitys).

Kansainvälinen tuki taiteilijoille ja taiteilijaryhmille on tehokkainta toteuttaa hankekohtaisesti. Avustukset kattavat näyttely- ja vastaavan toiminnan suorita vaihto/siirtokuluja, kuten kuljetus-, vakuutus-, painatus-, käännöskulut ja kirjoittajapalkkiot. FRAME2:n rooli näiden asioiden järjestämisessä tulee olla aktiivinen. Sen tulee olla ensisijainen neuvottelija rahditusten jne. järjestämisessä. Kustannuksista säästetään huomattavasti, mikäli FRAME2 tekee itse pitkäaikaiset asiakkuussopimukset (ja sponsorointisopimukset) rahtiyritysten kanssa. Näin FRAME2 voisi saada huomattavaakin paljousalennusta, sen sijaan että taiteilijat itse kilpailuttaisivat kulloisenkin kuljetustarpeensa. (Toki jälkeensainittukin voitaisiin sallia, varsinkin jos se olisi kokonaistaloudellisesti järkevämpää ko. hankkeessa.) Luonnollisesti tämä kasvattaa FRAME2:n tehtäväkenttää, mutta saavutetut edut ovat huomattavat:

- Kulttuurivienti tehostuu ja on paremmin hallittavissa hyvällä logistiikalla
- Kokonaiskustannus oletettavasti pienenee paremman kilpailuttamisen & kuljetusten mahdollisten yhdistämisen kautta
- Parempi ja kokonaisvaltaisempi palvelu FRAME2:sta tukea hakeville
- Tiedon, kontaktien ja palvelujen keskittäminen FRAME2:een edesauttaa tulevia järjestelyitä
- Yritykset lähtevät mieluummin tukemaan isompia kokonaisuuksia — mittavimmat yhteistyösopimukset tuovat laajempaa näkyvyyttä niin taiteilijoille kuin myös FRAME2:lle itselleen.

Taiteilijaryhmien tukisummat noussevat yksittäisiä korkeimmaksi, jolloin korostuu hankkeen merkityksen arviointi. Se pitää tehdä tapauskohtaisesti ja ajanmukaisesti. Ei ole välttämättä sanottua, että isoon kansainväliseen taidetapahtumaan osallistuminen, kuten Venetsian / Sydneyn biennaaleen, tuottaa samanlaista näkyvyyttä kuin esim. yhteistyönä toteutettu erillishanke MoMa:ssa. Mikäli näkyvyyden kannalta ei voida olla poissa suuremmista tapahtumista, niin tehokkuutta tulee hakea laajemmalla yhteistyöllä, esim. Pohjoismaiden, Baltian maiden jne. kanssa, ja pienemmällä

(suomalaisella) osallistujajoukolla, jotta kustannukset eivät nouse suhteettoman suuriksi saavutettuun hyötyyn nähden.

Kaiken kaikkiaan, FRAME2:n rooli tulee olla yhteistyön tekijän, ei itse tuottajan rooli. Selvemmin: FRAME2:n ei tule itse päättää taiteilijaryhmän kokoonpanosta, vaan sen tulee tehdä rahoituksen tukipäätös sekä antaa muuta asiaankuluvaa tieto-, järjestely- jne. apua. Ryhmän kokoonpanosta ja (osa)rahoituksesta päättäminen keskittää liikaa valtaa, milloin objektiivisuus on pahasti vaarassa kadota — vrt. vallan kolmijako-oppi.

Kansainväliset residenssivaihdot kattavat niin taiteilijat kuin kuraattoritkin. Vierailujen tulee olla vastavuoroisia, jolloin muodostuu kiinteät ja aktiiviset suhteet vastapuolen järjestäjien kanssa. Residenssiläisten tulee esitelmöidä julkisissa tilaisuuksissa, seminaareissa jne. kertomassa työstään ja FRAME2:sta — heidän tulee toimia tukijansa lähettiläinä. Lisäksi residenssin saaneiden tulee luovuttaa vähintään 1 tuore työ/teos (taideteos, raportti jne. henkilön toiminnan mukaan) residenssiin, joka jää sinne tukea saaneen ja sitä antaneen tahon koettavaksi dokumentiksi, mikä on paras mahdollinen mainos paikallisella tasolla.

Toiminta nyky(kuva)taiteen tietokeskuksena on FRAME2:n tärkein tehtävä, kohdistettuna niin suomalaisille taiteilijoille/kuraattoreille kuin kansainvälisille taidealan tekijöille. Jälkimmäinen on nimenomaan Suomen kulttuuriviennin kohdeyleisö — juuri se, mitä varten FRAME2 on perustettu(!). Mutta kulttuurivienti ei onnistu ilman järjestäytynyttä sisältöä, ja siksi vielä tärkeämpää on jakaa tietoa alalla toimijille, taiteilijoille, kuraattoreille ja muille tahoille. FRAME2 tietopankkina toimivat yhtäläillä sen verkkosivut ja muut sähköiset tietokannat ja muilla tavoin kerätty tietämys kuin taiteilijoiden/kuraattoreiden fyysiset portfolioit sen toimipisteessä. Suurempi painoarvo asetetaan sähköiseen viestintään kuin painettuun mediaan.

FRAME2:n järjestää myös suurelle yleisölle suunnattuja taidealan tapahtumia, seminaareja, tiedotustilaisuuksia jne. kohdemaissa ja Suomessa, yksin ja yhteistyössä muiden taidealan järjestöjen/instituutioiden kanssa. FRAME2:lta rahallista tukea saaneiden on velvollisuus osallistujia näihin tapahtumiin sisällöntuottajina.

Rahallisen tukitoiminnan ulkopuolella ovat galleristit / taidemanagerit. Heidän toimintansa on selvästi kaupallista eikä tämän kaltaista tukitoimintaa tule yhdistää taiteen kulttuurivientiin, jonka merkitykset tulevat yleisen tunnettavuuden, tiedostettavuuden, nimen luomisesta; asioista, joiden kerrannaisvaikutukset ovat merkittäviä, mutta joiden tuloksia ei voida laskea suoraan esim. myydyillä töillä ja niistä saatavilla voitoilla.

Hallinnollinen rakenne

FRAME2:n toimintaa johtaa riippumaton toiminnanjohtaja, jolla ei ole kytköksiä taidemuseoihin, kuraattoreihin ja vastaaviin. Hänet nimittää kulttuuri- ja urheiluministeri määräaikaan (5 v.) virkaan. Hän toimii alaisjohtajana ja suhdevastaavana muihin vastaavien kansallisiin instituutioihin. Johtajan alaisena toimii joukko toimihenkilöitä, kuten sihteeri(t), verkkosivu/tiedostusvastaava(t), kuljetus/vakuutusvastaava(t), PR-vastaava(t) jne., jotka hoitavat FRAME2:n juoksevat, s.o., toimeenpantavat asiat. Tukihakemuksista ja tehtävistä hankkeista päättää toiminnanjohtaja yhdessä 1 – 2 vuoden välein vaihtuvan nimetyn asiantuntijaryhmän kanssa, joka koostuu seuraavista puolueettomista tahoista:

- Vertaisarvioijien kirjalliset lausunnot (5 kpl) — aikaisemmin tukea saaneilla on velvollisuus toimia arvioitsijoina; heillä on velvollisuus jäädä itsensä eturistiriitojen syntyessä tai mikäli he eivät kykene toimimaan puolueettomina; he antavat ainoastaan kirjallisen lausunnon per hakemus, mutta eivät osallistu asiantuntijaryhmän tukea päättävään kokoukseen eikä heidän nimiään mainita julkisesti
- Liiketoimintaelämän edustajat (2) — kansainvälisen suomalaisen suuryrityksen edustaja ja pienyrityksen edustaja
- Kuraattorien (1) ja galleristien (1) edustajat — aikaisemmin tukea saaneilla kuraattoreilla on velvollisuus toimia asiantuntijaryhmän jäsenenä
- Yliopistojen edustajat, tekninen/humanistinen tiede (1) ja nyky(kuva)taiteen tutkimus (1).

Asiantuntijaryhmäläiset saavat pienehkön palkkion (esim. 100 – 200 euroa) palveluksistaan per kokous/suorite. Kyse on luottamustehtävästä, joka tuo meriittiä ja kunniaa tehtävään kutsuttavalle asiantuntijalle eikä ole perusteltua, että rajoitettuja varoja jaetaan merkittävästi niistä päättävälle. Vertaisarvioijille ei makseta lausunnon kirjoittamisesta erillistä palkkiota, vaan antaminen on edellytys oman tuen saamiselle.

Kuraattoriedustus nojaa vertaisarvioijien tapaan suorite/vastasuorite -velvollisuuteen. Koska kuraattorin rooli taiteen (kansainvälisen) merkityksen arvioinnissa on merkittävämpi kuin taiteilijan, on kuraattori nostettava asiantuntijarinkiin (mutta vain 1 kpl kuraattoriasiantuntijoita vuorollaan).

Asiantuntijaryhmän edustus tulee säilyttää eri aloja tasapainottavana. Edellä määrät menevät tasan taiteen, liiketoiminnan ja tieteen edustajien kesken. Nyky(kuva)taiteen viennissä on laaja-alaisesti tarkasteltava taidehankkeen merkittävyyttä eri näköalat huomioiden. Taidemuseoiden ja taideyhteisöjen edustajuus asiantuntijoista on kuitenkin syytä jättää pois mahdollisten suorien ja epäsuorien eturistiriitojen, ”hyvä veli & sisko” –subjektiivisuuden jne. vuoksi. Tämä viimemainittu luonnollisesti kuohuttaa taideyhteisöä, mutta rahoituksen myöntäjällä (Opetus- ja kulttuuriministeriöllä) on luonnollisesti täysi valta päättää asiasta. Tärkeintä on itse taidehankkeen sisältö, ei se kuka sitä tekee, mistä hän valmistunut jne.

Oleellista on myös, että FRAME2:n rakenne ei saa olla sellainen, ettei kukaan sen henkilöistä / toimijatahoista olisi korvattavissa toisella/toisilla, niin ikävältä kuin itse ajatus kuulostaakin. Rakenteen ja toiminnan tulee olla dynaamista, tarvittaessa niitä tulee voida muokata nopeastikin ajan niin vaatiessa. FRAME2:n toimintaa ja sen tukemia hankkeita tulee seurata jatkuvasti, käyttäen myös ajantasaisia ja -mukaisia mittareita. Näkyvyys kansainvälisessä ja kansallisesti lehdistössä ja muussa mediassa on vain yksi osa tätä. Palautetta saadaan reaaliaikaisesti sosiaalisen median kautta, ja verkostuminen / yhteistyön tekeminen eri taiteilijayhteisöjen ja -seurojen, taidemuseoiden ja muiden, myös kaupallisten, tahojen kanssa on hyvin merkittävää.

Tukirahoittamisen periaatteista

Erityisen oleellista on, että FRAME2:n koko toiminta, mukaanlukien tukien jakaminen, on mahdollisimman läpinäkyvä:

- Tuen valinta tulee tehdä kansainvälisen merkityksen, suomalaisen kuvataiteen tunnettavuuden ja taiteellisen merkityksen pohjalta; mittareita, joilla näitä merkityksiä selvitetään, tulee kehittää jatkuvasti
- Tuettavien hankkeiden merkityksen tulee olla niin vahva ja selkeä, että se on koettavissa myös taidealaa edustamattomien asiantuntijaryhmäläisten keskuudessa; mitä mittavampi hanke on kyseessä, sitä suuremman osan asiantuntijoista on pystyttävä hanketta puoltamaan (alla tarkemmin)
- FRAME2 antaa ohjeita ja neuvoja, se avustaa näyttelyiden järjestämisessä, mutta se ei itse järjestä tai tuota niitä; se ei suoraan vaikuta näyttelyiden sisältöön; se ei päätä taiteilijaryhmän kokoonpanosta — näin FRAME2 säilyy paremmin puolueettomana (vrt. vallan kolmijako-oppi).

Kaikki tukipäätökset julkistetaan FRAME2:n internet-tietopankissa, mukaanlukien asiantuntijaryhmän päätöslausunto hakemuksesta, niin myönteisestä kuin kielteisestäkin

- Tuen saajan tulee kirjoittaa matkaraportti, joka julkistetaan FRAME2:n internet-tietopankissa
- Tuen saajan tulee toimittaa tositteet/kopiot kuiteista, millä valvotaan, että väärinkäyttöä ei tapahdu
- Mikäli puolueellisuutta tms. väärinkäyttöä paljastuu, maksetut palkkiot/korvaukset peritään takaisin, ja ko. taho joutuu FRAME2:n internet-tietopankissa mustalle listalle, julkiselle häpeälistalle eikä hänen ole enää mahdollista saada jatkossa tukea.

Lisäksi koska käytettävät resurssit ovat rajalliset, tulee tukien määrää rajoittaa / skaalata järkevästi. Erityisen tärkeää olisi tukea sellaisia taiteilijoita / kuraattoreita, joilla on potentiaalia ja jotka ovat vielä luomassa nimeään. Ei ole kohtuutonta vaatia, että nimekkäät tekijät osaisivat paremmin järjestää (myös) muita tukia/sponsoreita/rahoittajia, ainakin nimensä ja kokemuksensa turvin heillä on siihen

muita paremmat mahdollisuudet. Tuettavissa hankkeissa voitaisiin näin ollen noudattaa erilaisia jakoperiaatteita, esim.:

- Tuen määrä olisi maksimissaan esim. 75 % tarpeesta, omavastuun/muun rahoituksen suuruus riippuisi tukisummasta, aiemmin saaduista tuista ja hankkeen kansallisesta merkityksestä
- Annetulla tuella olisi absoluuttinen katto (esim. 10000 euroa per yksittäinen hakija; 50000 euroa per ryhmä), ja tukea ei välttämättä myönnettäisi haetun suuruisena, mikäli asiantuntijaryhmä näin katsoo / resursseja siihen ei ole
- Pienen tukisumman saaminen olisi suhteellisesti helpompaa kuin suuremman: esim. 3000 euron tuen myöntämiseen riittäisi asiantuntijaryhmän määränemmistön puolto (4/7), 5000 euron hankkeissa 5/7 puolto ja kaikkein suuremmilla 10 000 euron hankkeilla pitäisi olla koko asiantuntijaryhmän (7/7) tuki takanaan
- Tukisummia per saaja seurattaisiin, jatkossa aina lisätuen saaminen suhteellisesti ottaen vaikeutuisi
- Tukea annettaisiin maksimissaan 2 vuotena peräkkäin samalle hakijalle, josta seuraisi 1 vuoden tauko, jona aikana tuen saaja saattaisi joutua toimimaan vertaisarvioijana; joka tapauksessa henkilön toimiessa vertaisarvioijana hän ei itse voi saada tukea.

On syytä muistaa, että määrärahojen pienuutta suurempi vitsaus on niiden epätasa-arvoinen jakaminen. Tämän johdosta keskustelu määrärahojen tasosta ei ole olennaisin kysymys, vaan niiden (läpinäkyvät) jakoperusteet. Ei ole realistista, että kaikki halukkaat saavat kaiken haluamansa tuen, mutta yhtälailla ei tule olla niin, että kuuluisimmat nyky(kuva)taiteilijamme saavat aina kaiken tarvitsemansa (haluamansa) tuen.

Jatkokehittely

Edellä esitin tiivistetysti nähdäkseni tavanomaisesta poikkeaviakin tapoja kuinka vastata taiteen kulttuuriviennin haasteisiin. Toivon, että otatte esityksestäni järkevinä pitäviänne osioita jatkokehitykseen, ja ehkä jopa mainitse niiden lähteenkin, mikäli se onnistuu.

Luonnollisesti olen käytettävissä, mikäli katsotte, että minusta voisi olla jatkossakin apua tämän tai muiden päivän polttavien hankkeittenne kehittämisessä; nuorehkosta iästäni huolimatta olen monessa ahjossa taottu monen alan taitaja — ja työtä vailla.

Kunnioittaen,

Klaus A J Riederer
Taiteentekijä, tekniikan tohtori, yrittäjä

Liitteenä asiaa sivuava ja lisäajatuksia herättävä kirjoitukseni *Taistelua otsikoista — nykytaiteessakin* Helsingin Sanomien Sunnuntaidebatiksi 24.1.2010, jonka kyseinen lehti päättikin jättää julkaisematta viime hetkellä.